

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Oslo, 26.10.1991
AUF's Miljøkonferanse

RENSEKRAV ELLER VEKSTKRITIKK - HVOR MILJØRADIKALE SKAL VI VÆRE?

Innledning

Miljøproblemene er overhengende. Vi kommer ikke utenom de krav de stiller til oss alle. Vi må tenke i nye baner og vi må finne fram til nye løsninger på en rekke viktige samfunnsområder. I flere tiår har samfunnsutviklingen vært preget av sterkere spesialisering og sektorinteresser. Nå ser vi klart behovet for løsninger som baserer seg på helhetssyn og innsikt om sammenhenger i det som er omkring oss.

Tittelen og spørsmålene som dere har stilt opp for denne programposten springer rett ut av denne viktige innfallsvinkelen. Dere spør: Kan vi rense oss ut av de miljøproblemene som vår sivilisasjon skaper? Eller må vi snu helt om på det vekstmønsteret som er årsak til miljøproblemene - og som nå truer vår felles framtid? Med denne problemstillingen peker dere på et mulig spenningsforhold som bør oppta oss alle.

Det er to måter å angripe dette på. Den ene er at vi søker å bygge bro mellom de to strategiene som er nevnt i titelen slik at de kan supplere hverandre. Vi kan med andre ord både utvikle nye måter å redusere miljøskadelige utslipp på, og legge om vekstens innhold slik at utviklingen blir bærekraftig.

Mange velger imidlertid å stille dem opp som et grunnleggende veivalg, som alternativer. Vi møter av og til det syn at det bare er en fundamental vekstkritikk som kan vise oss vei ut av uføret, og at alt annet er uvesentlig.

Sosialdemokratiets svar på dette dilemma er at vi må være miljøradikale. Vi må gjennom samfunnsmessig styring endre vekstens innhold slik at vi bringer den økonomiske utvikling innenfor de tålegrenser som naturen setter. Dette krever en omlegging av både produksjons- og forbruksmønstre, ikke minst i den rike del av verden. Dette krever solidaritet, ikke bare med den milliard av verdens fattige som nå lever under uverdige miljømessige og økonomiske levekår, men også med framtidige generasjoner. Og denne problemstilling har ingen annen generasjon tidligere stått overfor. De har kunnet overlate jorden til sine etterkommere i tillit til at veksten kunne fortsette. Slik er det ikke lenger. Den utvikling vi har hatt i dette århundre, har bidratt til å begrense kommende generasjoners valgfrihet.

Men vi kan bare virkeliggjøre disse mål gjennom demokratiske

beslutninger, gjennom den politiske prosess. Det må skje på en slik måte at tiltakene får støtte og oppslutning blant et flertall i folket. I kampen for å redde miljøet må vi få folk med oss, ikke bare i Norge, men i alle land. Vi må møte truslene mot miljøet gjennom mobilisering mot miljøtruselen, nasjonalt og internasjonalt. Sosialdemokratiet har et stort ansvar. Vi må ta ledelsen i denne prosessen.

Våre mål er miljøradikale, men sosialdemokratiets virkemidler vil alltid være reformistiske. Vi må arbeide systematisk for å forene økologi og økonomi. Gjennom planmessig politisk arbeid må vi innarbeide miljømessige hensyn i stadig flere økonomiske beslutninger, i det offentlige, i den private sektor og i dagliglivet. Sammen skal vi skape et bærekraftig samfunn, et samfunn hvor menneskelige aktiviteter er i pakt med naturens grenser. Men en slik samstemming av økologi og økonomi betyr at vi må knytte miljøpolitikken til den økonomiske virkelighet vi faktisk står overfor - og omvendt.

Større avhengighet mellom landene

På miljøområdet er den gjensidige avhengighet mellom landene større enn på noe annet felt. Vår egen miljøsituasjon er i høy grad avhengig av hva andre land gjør. Og skal vi komme noen vei med løsningen av de globale miljøproblemene, er vi helt avhengig av å ha de store industrinasjoner og de folkerikeste land med oss. Vi har eksempler på at dette er mulig. I kampen for å redde ozon-laget i stratosfæren er alle de viktigste industriland med, og det er nylig kommet meldinger om at også Kina vil slutte seg til Montreal-protokollen.

I utformingen av miljøpolitikken må vi ta de praktiske konsekvenser av at miljøproblemene ikke kjenner landegrenser. Vi må oppfylle vårt internasjonale ansvar ved å sette vårt eget hus i orden. Og vi må fortsette vår internasjonale pådriverrolle for å styrke det internasjonale samarbeid.

Men kostnadene for den snuoperasjon som nå er innledet vil bli store. Endringene er så store at vi er nødt til å satse først og sterkest på de tiltak som har størst virkning. Det er derfor vi må søke etter løsninger over landegrensene som gir oss mest mulig miljøgevinst for hver miljøkrone vi investerer. Vi må utvikle en ny generasjon av internasjonale avtaler og samarbeidsformer som kan være mere handlekraftig i arbeidet med å løse landenes felles problemer. Hvis vi fortsetter med den tilnærming som preget førstegenerasjonen av internasjonale miljøavtaler, blir resultatet for dårlig.

AUF's miljøkonferanse finner sted samtidig som Norge er inne i en avgjørende fase for å bestemme Norges fremtidige forhold til Europa - og til Norden. Globalt står vi foran innspurten til FN-konferansen om miljø og utvikling i Brasil i juni neste år, som vil trekke opp linjene for det globale miljøarbeidet for resten av 1990-årene.

Verdenskommisjonens rapport.

Arbeidet for å bygge broer mellom økologi og økonomi var

et viktig mål for Verdenskommisjonen for Miljø og Utvikling. Da vi begynte vårt arbeid i 1984, var økonomer og økologer trygt forankret i hver sine leire. På den ene siden sto nullvekst-tilhengerne, som var opptatt av vekstens grenser og faren for en rask uttapping av jordas naturressurser. På den annen side sto tyngdepunktet i de økonomiske miljøer, som i første rekke var opptatt av hvordan vi best kunne skape vekst og velstand. Midt mellom disse sto på mange måter miljøpolitikerne, som for lengst hadde begynt jobben med å formulere rensekraft, å stille krav til mindre utslipp i andre samfunnssektorer og å reparere de miljøskader som veksten hittil hadde skapt.

Verdenskommisjonens medlemmer pekte på at miljøkampen ikke lenger kunne fortsette langs så forskjellige spor. Miljø og utvikling måtte sees i sammenheng. Det er lett å se dette i Norge, men bildet blir enda tydeligere når man vurderer dette spørsmålet i utviklingsland og i global sammenheng. I utviklingslandene var det ingen gehør for miljøspørsmål hvis vi ikke satte disse inn i en utviklingssammenheng. Jeg er overbevist om at denne understrekning av et helhetssyn er en hovednøkkel til den gjennomslagskraft vårt budskap har hatt.

Vi må fortsette arbeidet for å fremme et slikt helhetssyn. I kampen for å redde vår felles framtid må økologer og økonomer stå sammen. Vi har ikke lenger tid eller råd til at disse viktige miljøene bruker kreftene på å bekjempe hverandre. De må heller lære av hverandre. Hvis vi ikke får økologer og økonomer til å snakke sammen, å tenke sammen og å finne nye løsninger sammen, kan vi ikke vinne miljøkampen.

Tidligere i denne uken sendte vi ut en invitasjon til medlemmene i Verdenskommisjonen for Miljø og Utvikling til et møte i London i april neste år. Verdenskommisjonens mandat var som kjent oppfylt da vi presenterte rapporten om "Vår Felles Framtid" i 1987, og Kommisjonen har ikke hatt noen møter siden den gang. Men ettersom Brasil-konferansen neste år på mange måter kan sees som ledd i den oppfølgingsprosess som vi anbefalte, fant vi det naturlig å sammenkalle til et møte for å vurdere hva som har skjedd siden 1987 og hvilke signaler vi bør gi til de som arbeider med forberedelsene til FN-konferansen i juni og til andre arrangementer i tilknytning til denne.

Fred, nedrustning, utbygging av internasjonalt samarbeid.

Hva er så skjedd siden 1987?

La meg begynne med det oppmuntrende. Fred, nedrustning og internasjonalt samarbeid er sentrale forutsetninger også for miljø og utvikling. På disse områder er utviklingen langt mer positiv enn det vi realistisk kunne håpe på i 1987. Øst/Vest-konflikten er over, faren for atomkrig er vesentlig redusert, både kjernefysiske og konvensjonelle våpenlagre bygges nå ned i raskt tempo gjennom en nedrustningsprosess som går fortere enn hva vi kunne drømme om, selv om vi anbefalte en utvikling i denne retning i vår rapport.

En tilsvarende positiv utvikling er skjedd gjennom fremgangen for demokratiet som styreform. De autoritære og

sentraldirigerte styreformere er under avvikling. Vi er midt inne i en omstilling til folkestyre i land som tidligere ble styrt av makteliter. Overgangen er vanskelig og smertefull, i enkelte land er den dessverre også blitt voldelig. Denne demokratisering er likevel av vesentlig betydning også for overgangen til bærekraftig utvikling, slik Kommisjonen la stor vekt på. Kampen for å redde vår felles framtid krever åpenhet og rett til innsyn i de miljøproblemer vi står overfor, og den krever bred folkelig deltagelse i arbeidet for å løse dem.

Den positive utvikling vi nå ser på nedrustningsområdet vil også åpne for at vitenskapelige, menneskelige og økonomiske ressurser etterhvert kan frigis til andre formål. En slik nedbygging av militærapparatene er allerede i ferd med å skje. Veksten i forsvarsbudsjettene gjennom 80-årene er avløst av nullvekst eller reduksjoner i mange land. Samtidig ser vi hvordan denne utvikling også kan utløse arbeidsløshet og sosiale omstillingsproblemer. Vi kan derfor ikke ta det for gitt at frigitte midler uten videre vil bli disponert for miljø og utviklingsformål.

Avviklingen av øst/vest konflikten betyr ikke at alle sikkerhetspolitiske problemer er løst. Konflikten i Jugoslavia er et tegn på at vi kan gå turbulente tider i møte. Vi kan oppleve en fremmarsj av nasjonalistiske strømninger som ofte er i konflikt med hverandre. Hvis vi samtidig får økonomisk nedgang og sosiale oppløsningstendenser, kan dette sette stabiliteten i fare både i Europa og resten av verden. I en slik situasjon vil det også bli vanskeligere å få tilstrekkelig prioritet for løsning av miljøproblemer. Det har vist seg slik at det er lettere å få gjennomslag for å løse miljøproblemer når det er jevn vekst i økonomien enn i nedgangstider.

Det er derfor av helt avgjørende betydning - også for miljøet - at vi bygger ut de internasjonale mekanismer for opprettholdelse av fred og sikkerhet. Også her har det skjedd en positiv utvikling. I FN's Sikkerhetsråd er rivaliseringen mellom de fem faste medlemmer erstattet av et nært samarbeid. FN's fredsbevarende operasjoner får stadig nye oppgaver. I Europa er det innenfor KSSE-prosessen opprettet nye mekanismer for håndtering av krisesituasjoner. EF-landene har påtatt seg en aktiv rolle for å finne en fredelig løsning på Jugoslavia-konflikten.

Utbyggingen av denne type internasjonale mekanismer styrker bevisstheten om at det internasjonale samfunn har en rett til å følge med i utviklingstendenser i et land som kan ha virkninger for andre land. Dette er et meget viktig prinsipp, som allerede i 1970-årene ble bygget inn i enkelte miljøavtaler, slik som f.eks. den nordiske miljøkonvensjonen. En utbygging av internasjonale overvåkingsmekanismer knyttet til sikkerhetsområdet kan også bli en modell for hvordan vi kan sikre effektiv overvåking av internasjonale miljøavtaler. Begge disse tingene skjer nå parallelt.

Verdenskommisjonen etterlyste en styrking av inter-

nasjonalt samarbeid, en tilbakevending til multilateralismen. Dette er nå i ferd med å skje. Vi er inne i en periode hvor selve organiseringen av internasjonalt samarbeid er i støpeskjeen. Nye strukturer er i ferd med å bli skapt. Vi har samtidig en økende forståelse for at ressursene må settes inn mot de nye trusler mot vår sikkerhet, slik som på miljøområdet. Vi har nå en unik mulighet til å styrke internasjonalt samarbeid. Det er en mulighet vi må bruke.

I en verden med snart 170 stater, som alle krever nasjonal råderett over sine naturressurser og rett til å føre sin egen økonomiske politikk, vil vi ofte kunne oppleve at regjeringer er bremseklosser og ikke pådrivere for sterkere internasjonale tiltak. I Haag-erklæringen av 11. mars 1989 ble det slått fast at vi trenger å utvikle ny og sterkere internasjonal autoritet for å løse de globale miljøproblemer vi står overfor, spesielt når det gjelder beskyttelse av atmosfæren. En kjerne av dette er allerede nedfelt i Montreal-protokollen om tiltak for å redde ozon-laget, men prinsippet må utbygges også i andre sammenhenger.

Internasjonalt samarbeid om miljøspørsmål må derfor omfatte overnasjonal myndighet om utviklingen skal bli bærekraftig. Både miljø-ødeleggelsene, kapitalbevegelsene over landegrensene, de flernasjonale selskaper og den teknologiske utvikling gjør dette nødvendig.

Fremgang i løsningen av lokale miljøproblemer.

I industrilandene har vi i 1970- og 80-årene gjort betydelige framskritt i løsningen av endel lokale, nasjonale og regionale miljøproblemer. I byene er luftforurensning som skyldes utslipp av svovel, bly og andre stoffer redusert. Utslipp til vann fra kloakk og industri er mindre omfattende enn før. Arealene for naturparker og verneområder er økt, og skogressursene er i vekst i nesten alle OECD-land. Og det er vel verd å merke seg at dette har skjedd i en periode med jevn økonomisk vekst i hele OECD-området. Det går altså ikke an å hevde at vi ikke kan påvirke den økonomisk vekst slik at det bygges inn mere miljøhensyn.

Denne framgang i kampen mot det vi kan kalle førstegenerasjonen av forurensningsproblemer er imidlertid ikke likt fordelt i alle industriland. I mange land går miljøutviklingen fortsatt i feil retning. Selv i de land som har kommet langt - og Norge er blant dem - gjenstår mange uløste oppgaver. Rensekravene har virket, men de må målrettes og på mange områder skjerpes om vi skal lykkes i å bekjempe de forurensningsproblemer som står igjen og som kan øke hvis vi ikke følger opp.

Denne situasjon blir enda klarere når vi tar med Øst-Europa og dessuten bringer inn utviklingslandene i miljøregnestykket. I Øst-Europa er miljøskadene på grunn av tidligere vanstyre enorme, større enn hva de nye demokratier kan make å håndtere på egen hånd. I en omstillingsperiode vil det være stort behov for hjelp utenfra for å sette en bærekraftig utvikling på riktig spor. Regjeringen har derfor økt bevilgningene for miljøtiltak

i Øst-Europa, og vi har gått inn for at de nye internasjonale samarbeidstiltak som er i gang i forholdet til Øst-Europa må få en sterk miljøkomponent. Vi har bl.a. gått inn for at miljøhensyn blir et viktig kriterium for de prosjekter som skal støttes gjennom den nyopprettede europeiske utviklingsbank.

I utviklingslandene, hvor man i tillegg har en rask befolkningsvekst, er situasjonen enda mer bekymringsfull. Vi kjenner til problemer som ørkenspredning, avskoging, jorderosjon og forurensing av drikkevannskilder, og til de alvorlige helseproblemer som følger av dette.

Men i tillegg kommer virkningen av den raske urbaniseringen. I årene mellom 1950 og 1990 er befolkningen i verdens byer tredoblet, og andelen av verdens befolkning som bor i byer har gått opp fra 19 til 45%. I den tredje verdens byer lever størstedelen av innbyggerne ikke bare i absolutt fattigdom, de bor også i områder med akutt miljømessig forverring. En slik ukontrollert urbanisering gjør det umulig for de fattige land å bygge opp en miljømessig infrastruktur, slik som forsyning av rent drikkevann, renseanlegg for kloakk og avfall, utbygging av kollektivtransport etc.

Fattigdomsproblemene og behovet for vekst

Bekjempelsen av fattigdommen er en hovednøkkel til løsningen av både befolkningstilveksten og miljøproblemene. Dette var et sentralt budskap i Verdenskommisjonens rapport, og på dette område må vi dessverre konstatere at det ikke har skjedd tilstrekkelig framskritt siden vi fremla vår rapport. Mer enn en milliard mennesker - en femtedel av jordas befolkning - lever i absolutt fattigdom. Fra et moralsk standpunkt er dette uakseptabelt, fra et økonomisk standpunkt er det en enorm sløsing med menneskelige ressurser, og fra et miljøstandpunkt er fattigdommen en hovedtrusel mot vår felles framtid.

Verdenskommisjonen skisserte mulighetene for en ny periode med økonomisk vekst globalt, en epoke som må bygges på en politikk som bevarer og øker ressursgrunnlaget. Vi gjorde ikke dette først og fremst fordi vekst er nødvendig i seg selv, men fordi det ikke er noen annen mulighet for å løse fattigdomsproblemet i den tredje verden.

Vårt budskap er av enkelte blitt utlagt som om vi tok til orde for en fortsettelse av den type vekst som har skapt miljøproblemene. Dette er feilaktig, vårt budskap var det stikk motsatte. Vi understreket sterkt de begrensninger for vekst som inngår i begrepet bærekraftig utvikling. Dette begrep innebærer begrensninger som springer ut av dagens teknologiske nivå og med måten vi organiserer våre samfunn på. Det dreier seg ikke minst om biosfærens mulighet til å ta opp i seg virkningene av den menneskelige virksomhet.

Men både teknologi og sosial organisasjon kan styres og forbedres. Vi må ha tro på at fattigdomsproblemene kan bekjempes, at miljøproblemene kan løses, og at det finnes en trygg framtid for våre barn og deres etterkommere. Det er opp til oss selv -

til de generasjoner som lever idag på jorden - å skape et nytt og anderledes grunnlag som vil gi en bærekraftig utvikling.

De globale miljøproblemer - klima

Når Verdenskommisjonen samles igjen neste år, vil vi måtte vurdere enkelte av de viktigste forskningsresultater som er kommet om globale miljøproblemer siden 1987, og den videreutvikling av våre analyser som er skjedd i mellomtiden.

En av de viktigste forskningsområder i denne sammenheng gjelder drivhuseffekten og dens virkninger på det globale klima. Internasjonalt har vi fått rapporten fra FN's klimapanel (IPPC), utarbeidet av en gruppe på nær 1000 forskere og eksperter fra ca. 60 land. I Norge har vi fått resultatene av den store klimautredningen som ble satt igang i vår forrige regjeringsperiode.

Disse rapporter viser at menneskeskapte utslipp fører til økning i den atmosfæriske konsentrasjon av klimagasser. Jordens varmebalanse endres og den globale gjennomsnittstemperaturen øker. Dette kan vi nå ganske klart slå fast.

Utslippene av drivhusgasser er i sterk grad forbundet med hoveddrivkraften i våre moderne samfunn, nemlig energi. Det er dette som gjør klimaproblemene så mye vanskeligere enn de typiske forurensningsproblemene, hvor vi kan håpe på raske teknologiske løsninger. Idag er en stor del av verdens energiproduksjon og forbruk basert på fossilt brennstoff, som i større eller mindre grad medfører utslipp av CO₂. Disse utslipp kan for praktiske formål ikke renses idag. Samtidig vet vi at utviklingslandene trenger mer energi for å kunne gjennomføre sin utviklings- prosess. Vi kan diskutere hva slags energiformer de bør satse på, men ikke at de vil trenge mer energi.

Tilgangen på energi i form av vannkraft var nøkkelen til den utvikling som har ført Norge fra et fattig bondesamfunn til en moderne velferdstat i løpet av dette århundre. Andre industriland har basert sin vekst på energi fra kull, som er en energikilde med betydelige utslipp av forurensninger og CO₂. Det finnes idag ingen utviklingsland som vil fraskrive seg retten til en tilsvarende utvikling for sin egen del ved å akseptere internasjonale begrensninger på sin tilgang til og bruk av energi. Energisektoren var det eneste område hvor Verdenskommisjonen fant at vi ikke kunne anviser noen løsning, simpelthen fordi en slik åpenbar, tilgjengelig løsning ikke finnes per idag.

Anstrengelsene for å minske energibaserte utslipp av drivhusgasser må derfor føres på flere plan. Ingen av disse strategier kan greie jobben alene. Vi må igjen forfølge flere fremgangsmåter samtidig.

Vi må fremme energisparing og bedre energieffektivitet. Vi må stimulere til forskning og utvikling av fornybare energikilder. Men vi vet idag ikke om det kommer nok konkrete resultater ut av denne forskning. Og inntil det foreligger miljømessig forsvarlige løsninger som gjør oss mindre avhengig

av fossil energi, må vi få til en overgang fra de energiformer som medfører mest utslipp av klimagasser til de som har minst skadevirkninger. Vi kan f.eks. få istand betydelige utslippsreduksjoner ved en overgang fra kull, som også er forurensende på andre områder, til naturgass. Og pga våre gassressurser har Norge en rolle å spille her.

Regjeringens klimapolitikk tar alle disse virkemidler i bruk. I statsbudsjettet for 1992 har vi foreslått en kraftig opptrapping av bevilgningene til ENØK-tiltak. Det foreslås nye tilskuddsordninger for ENØK i boliger - hvor sparepotensialet er betydelig - og en videreføring av tilskuddsordninger for opprustning og utvidelse av vannkraftverk. På Olje- og Energidepartementets budsjett øker bevilgningene til ENØK-tiltak med 67%.

Samtidig må vi satse på internasjonalt samarbeid, både i forhandlingene om en ny global klimakonvensjon, og gjennom regionalt og bilateralt samarbeid med andre land.

I disse forhandlingene må vi ta hensyn til at oppsamlingen av drivhusgasser i atmosfæren er lite avhengig av hvor gassene slippes ut. Mens tre fjerdeler av CO₂ utslippene kommer fra industrilandene, er konsentrasjonen i atmosfæren den samme enten målestasjonen er på Nordpolen eller på Sydpolen.

Vi må likeledes ta hensyn til at kostnadene ved utslippsreduksjoner er høyst forskjellig i de enkelte land.

I land som planlegger en overgang fra gamle og ulønnsomme kullkraftverk til moderne energikilder, vil man kunne oppnå store utslippsreduksjoner av CO₂ ved tiltak som skulle gjennomføres i alle fall. Dette vil bl.a være tilfelle for land som baserer deler av sine energiforsyning på kjernekraft, som ikke medfører CO₂ utslipp. De enkelte lands mål for utslippsreduksjoner kan derfor ikke sees uavhengig av landenes energimessige utgangspunkt. Det kan for noen land være langt enklere å gjennomføre en 20% reduksjon av CO₂-utslipp enn det vil være for Norge å gjennomføre en stabilisering.

Klimautredningen viste at Norge er blant de land som vil påføres størst kostnader ved tiltak for å stabilisere og redusere CO₂utslippene. Dette skyldes bl.a. at vi har mye ren energi pga vannkraften slik at utslippsreduksjonene må fordeles på andre sektorer, og at vi er en stor produsent av olje og gass hvor det slippes ut CO₂ og andre klimagasser.

Vi kan derfor bidra langt mer til å fremme de globale mål ved å bidra til utslippsreduksjoner der kostnadene er lavest, uavhengig av landegrensene. Det overordnede mål for vår klimapolitikk må være å begrense den samlede belastning på atmosfæren. Vår andel av de globale utslipp er så beskjedent at det vil være til liten hjelp å bruke våre miljøinvesteringer på å redusere utslippene i Norge, hvor slike reduksjoner vil være kostbare i forhold til de oppnådde virkningene.

La meg nevne et eksempel på nødvendigheten av en ny tilnærming. Som resultat av en gasskontrakt mellom Norge og Nederland vil de årlige reduksjoner av CO₂ i Nederland bli på ca. 5 millioner tonn, sammenlignet med et tilsvarende kullbasert kraftverk. Men i Norge vil selve utvinningsprosessen og transporten av denne naturgass forårsake en økning av CO₂ utslippene på 0.1 million tonn pr. år. Den samlede belastning på atmosfæren vil med andre ord gå kraftig ned som følge av norsk naturgass, mens vårt eget CO₂ mål vil bli enda vanskeligere å nå.

I forhandlingene om en internasjonal klimaavtale har Norge gått sterkt inn for at nasjonale utslippsmål skal kunne oppfylles ved tiltak i andre land. Rent teknisk har vi foreslått at det opprettes et ny internasjonal mekanisme, en sentral eller "clearing-house", hvor landene kan melde fra om potensielle prosjekter for å redusere utslippene av klimagasser. Ved en henvendelse til sentralen vil landene få en oversikt over aktuelle prosjekter som de så kan sammenligne med kostnadene ved tiltak i sine egne land. Hvis et prosjekt i et annet land gir større utslippsreduksjoner i forhold til kostnadene, vil landene heller kunne støtte dette, mot å få godskrevet utslippsreduksjonen selv.

På denne måte kan vi samtidig fremme flere forskjellige miljømål.

- Vi stimulerer til tiltak som kan minske de totale utslippsbelastningene på atmosfæren.
- Vi får iverksatt de mest kostnadseffektive prosjekter globalt sett på en slik måte at man får størst miljøvirkning pr. miljøkrone som investeres.
- Vi fremmer miljøinvesteringer i det land hvor prosjektet blir iverksatt, f.eks. i utviklingsland eller i Øst-Europa, som ellers har meget vanskelig for å finansiere slike miljøinvesteringer.
- Mange tiltak for å redusere klimagassutslipp vil også redusere utslipp av stoffer som gir mer lokal og regional skade, slik som f.eks. sur nedbør, slik at mottakerlandet oppnår miljøgevinster det ikke ville fått uten et slikt system.

Sentralt i det norske forhandlingsopplegget er også forslaget om et klimafond for finansiering av tiltak i utviklingsland og andre vanskeligstilte land. Fra utviklingslandenes side er det gjort klart at slike midler ikke må tas fra bevilgningene til vanlig utviklingshjelp. Vi har derfor opprettet en egen budsjettpost for klimatiltak som er separat og i tillegg til utviklingshjelpen, og som i år er på 75 millioner kroner.

Jeg vil understreke at klimaforhandlingene ikke er avsluttet. Vi vet ikke om hele det norske forhandlingsopplegget vil bli innarbeidet i den klimaavtale som forhåpentligvis kan undertegnes i Brasil i juni neste år. Men våre forslag har allerede vakt så mye interesse at vi trygt kan tilbakevise de påstander som er kommet om at Norge ikke spiller noen pådriverrolle i klimasammenheng. Under den siste runde i klimaforhandlingene brukte både store og små utviklingsland Norge

som henvisning og som eksempel til etterfølgelse. Troverdighet og seriøsitet er to ord som er brukt for å karakterisere norsk politikk.

Virkemidler i miljøpolitikken

Bruk av kostnadseffektive tilnæringsmåter i miljøpolitikken vil være et viktig virkemiddel for å oppnå raskere resultater enn hva vi vil klare med tradisjonelle metoder - som f.eks. gjennom like prosentvise reduksjoner i alle land, uansett utgangspunkt og kostnader. Men for å nå maksimale resultater, må vi bruke hele spektret av administrative og økonomiske virkemidler, tilpasset det konkrete problem man ønsker å løse.

Bruk av rensekraft, standarder og andre administrative virkemidler har vært dominerende i miljøpolitikken i 1970- og 1980-årene. Disse virkemidlene vil fortsatt være viktige, bl.a. overfor lokale miljøproblemer og problemer som krever raske resultater med stor grad av sikkerhet. Vi må imidlertid løpende gjennomgå bruken av slike virkemidler for å se om de tjener til å nå miljømålene på en effektiv måte.

Etter omveltningene i Øst-Europa går flere og flere land over til markedsorienterte utviklingsstrategier, også i den tredje verden. Det blir derfor stadig viktigere å sørge for at markedskreftene virker for miljøet, og ikke mot det. Vi kan ikke løse miljøproblemene ved å gjennomregulere våre samfunn, vi må også ta markedskreftene i bruk.

Men uten politisk styring vil markedskreftene aldri sørge for en bærekraftig utvikling. Markedet alene kan verken sikre en fordelingspolitikk eller en løsning av fattigdomsproblemer. Vi vil aldri oppleve den dagen da markedskreftenes frie spill og en liberalistisk samfunnsmodell kan sikre miljø, sysselsetting, likhet og rettferdighet. Her har vi lang erfaring - om viljen til politisk styring og sikring av felles verdier og mål.

La det være helt klart. Vi må gjøre mer bruk av økonomiske virkemidler i miljøpolitikken for å påvirke produksjons- og forbruksmønstre i bærekraftig retning. Vi må bruke miljøavgifter og skatter både som kjepp og gulrot, slik at markedet ledes til å ta hensyn til miljøet ved tilpasning av produksjon og forbruk.

Vi ser allerede tegn til at markedet og næringslivet har begynt å tilpasse seg de politiske signaler og føringer. Opinionsundersøkelser viser at praktisk talt alle bedriftsledere tror miljølovgivingen vil bli strengere det kommende tiår. Dette innebærer at bedriftene begynner å tilpasse sin virksomhet til miljøhensyn. Her ligger det også en stor utfordring for norsk næringsliv. Ved å være i forkant med miljøvennlige produkter, kan vi få et forsprang i konkurransen på det globale verdensmarked vi nå går inn i.

Internasjonal harmonisering

Det er et fellestrekk for de fleste virkemidlene i miljøpolitikken at effekten blir større hvis man kan få istand

en internasjonal harmonisering av tiltakene. Ensidige miljøstandarder kan virke konkurransevridende, både til fordel og ulempe for næringslivet i vedkommende land. Hvis vi pålegger næringslivet større avgifter enn i andre land, fører dette til politisk motstand fra næringslivets organisasjoner og fra andre deler av arbeidslivet. Vi ser stadig eksempler på at ensidige miljøstandarder brukes som skalkeskjul for proteksjonistiske tiltak. På den annen side kan strenge miljøkrav også påføre næringslivet i et land belastninger i forhold til konkurrenter i land som ikke tar sitt miljøansvar alvorlig.

På dette som på andre områder gjelder det her at landene kan gjøre mer sammen enn hvis de handler hver for seg. Hvis miljøskatter og avgifter samordnes slik at alle deltagende land påtar seg en tilnærmet lik byrde, kan dosene økes i forhold til det som er mulig ved nasjonale tiltak alene.

Det er i denne sammenheng positivt at miljøvernministrene i EF nå er blitt enige om innføring av en CO₂/energi-skatt som virkemiddel for å nå målet om en stabilisering av CO₂ utslippene i år 2000. EØS blir også viktig. Det innebærer at Norge blir nærmere knyttet til arbeidet med å fastsette standarder.

Jeg er overbevist om at Europa har en historisk rolle i arbeidet for miljø og utvikling - et ansvar for å gå foran i arbeidet med å få alle industriland med i snuoperasjonen. Et Norge utenfor EØS vil i praksis være et Norge utenfor europeisk miljøpolitikk. La meg gjenta hva jeg sa på Arbeiderpartiets landsmøte i november: "Hvis ikke Norden og Europa kan danne grunnlaget for bærekraftig utvikling - hvor kan det da gjøres? Hvis våre sosialdemokratiske holdninger, verdier og visjoner ikke har sjanse til å prege Europa - hvordan skal vi da få innflytelse og gjennomslag?"

EØS-avtalen vil være viktig også i denne sammenheng. Enkelte synes å tro at de "fire friheter" som ligger til grunn for EF's indre marked og som nå skal utvides til hele EØS-området, innebærer at markedskreftene skal ha fritt spillerom, uten å være underlagt politisk styring. Dette er en helt feilaktig framstilling. Et av hovedpoengene med EØS-avtalen er jo nettopp å fastlegge de rammene som markedskreftene skal kunne virke innenfor.

Det er noen som hevder at Norge som eneste land i Norden og Vest-Europa best kan fremme bærekraftig utvikling ved å holde oss utenfor det store økonomiske samarbeidsområde som nå etableres i Europa; at vi samtidig kan beskytte våre egne næringer og forvente at eksportmarkedene står vidt åpne for våre egne produkter - og at vi ensidig kan knytte miljøbetingelser til vår import og eksport. Dette er selvfølgelig en illusjon.

Slike argumenter holder ikke mål hverken økonomisk eller politisk. Norge har en utenriksøkonomi som er mere utadvendt og mere avhengig av markeder enn de fleste andre land. Det vil være umulig å gjenreise den fulle sysselsetting ved en slik politikk. Vi ville fraskrive oss muligheten til å være med der en

bærekraftig utvikling i Europa vil bli utført, i nært og forpliktende samarbeid med de andre europeiske land.

Arbeiderbevegelsens verdier har alltid vært preget av internasjonalisme og solidaritet. Norge alene kan ikke hjelpe de fattige land i kampen for menneskeverd og bærekraftig utvikling. Vi kan f.eks. ikke hjelpe Afrika alene, store land som USA og Japan samt de Europeiske Felleskaper må med. Denne kampen kan bare vinnes gjennom aktiv pådrivervirksomhet i de samarbeidsfora som virkelig betyr noe i verdensøkonomien.

* * * * *

AUF har med denne miljøkonferansen vist at arbeiderbevegelsen har en ungdomsorganisasjon som tar dette ansvaret alvorlig og som føler vår tid på pulsen. Vår ungdomsorganisasjon har en rett til og et ansvar for å være utålmodige, til å kreve større framgang nå. Gjennom dialog og politisk kamp vil dere vinne innflytelse og mulighet til å være med å bestemme både målene og takten i våre anstrengelser på å nå disse mål.